

Lakialoite 93

Timo Ihamäki /kok ym.: Lakialoite laiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Lakialoite tähtää nuorten tupakoinnin ehkäisyyn ja tupakkalain säädösten valvonnan tehostamiseen ja terveystavoitteisen tupakkapolitiikan toteutumiseen. Lakialoite on rinnakkaislakialoite hallituksen esitykselle 82/1998 vp.

Ehdotamme, että tupakkatuotteiden myynti tulisi luvanvaraiseksi ja että myyntiluvan myöntävä viranomaisena olisi lääninhallitus. Edelleen

ehdotamme, että lääninhallitus peruuttaisi myyntiluvan toistuvasti alle kahdeksantoista vuotta nuoremmalle tupakkatuotteita myyvältä korkeintaan kuudeksi kuukaudeksi. Kuuden kuukauden myyntiluvan menetys tulee asettaa myös silloin, kun myyjän menettelyä ei voida sen laajuus tai vaikutukset huomioon ottaen pitää vähäisenä.

YLEISPERUSTELUT

1. Yleistä

Tupakkatuotteiden ostamisessa ikärajan nostamisen perusteluna 18 ikävuoteen oli tupakoinnin aloittamisen harkitsemisen siirtäminen aikuisikään, mikä merkitsee tavallisesti tupakoinnin aloittamatta jättämistä. Samoin perustein monet muut maat ovat seuranneet Suomen esimerkkiä.

Tupakkatuotteiden selkeällä myynti-ikärajalla eduskunta halusi erityisesti suojella nuorten terveyttä. Nikotiiniriippuvuutta koskevat tutkimukset osoittavat, että mitä nuorempana tupakointi aloitetaan, sitä vaikeampaa siitä on luopua. Nuorten tupakointikokeilut ovat vaarallisia, sillä riippuvuus voi syntyä jo melko lyhyessä ajassa. Näin ollen myynti-ikäraja on merkittävä tekijä tupakoimattomuuden edistämisessä.

Kansainvälisissä tutkimuksissa ollaan varsin yksimielisiä siitä, että huolellisesti valmisteltu ja määräajoin kaikkiin vähittäismyyntipaikkoihin ulottuva ostokoe on tehokkain tapa valvoa myyntikieltoa. Kuitenkin riittämättömät valvontakeinot vaikeuttavat huomattavasti lakia valvovien henkilöiden toimintaa ja vievät pohjan

myynti-ikärajan hyödyiltä. Samalla asetetaan kyseenalaisiksi tupakkalain terveydelliset perusteet.

Tupakka on suurin yksittäinen väestön terveydentilaa heikentävä ja sairauksia sekä ennen-aikaisia kuolemia aiheuttava tekijä. Sen kansantaloudelle tuottamat tappiot ovat suuremmat kuin sen liiketoiminnasta tulevat tulot. Lisäksi riippuvuutta aiheuttavana tuotteena tupakkaa tulisi käsitellä ennen kaikkea sosiaali- ja terveyspoliittisena kysymyksenä. Toisaalta lainsäädännön avulla voidaan tuskin kovin merkittävästi vaikuttaa nuorten tupakointiin, jos säädösten toteutumista ei voida valvoa riittävän tehokkaasti.

2. Nykytila

Keskusteluissa tupakkalain uudistuksesta vuonna 1994 eduskunnassa tuotiin esille, että nuoria pitäisi kannustaa tupakoimattomuuteen ja antaa heille tupakoimattomuutta tukevia positiivisia viestejä. Kuitenkin uusimpien tutkimustulosten mukaan useimpien alaikäisten on ollut helppoa hankkia tupakkatuotteita kaupoista ja

kioskeista myös tupakkalain uudistuksen voimaantulon jälkeen. Koska nikotiiniriippuvuus voi syntyä jo muutaman viikon tupakoinnista, jopa tupakointikokeilut ovat erittäin merkittäviä nuorten terveyden kannalta.

Tutkimustulokset antavat hälyttävän kuvan tupakkalaille asetettujen ja nuorten tupakoinnin ehkäisyyn liittyvien tavoitteiden toteutumisesta. Ellei nuorten tupakointiin kiinnitetä nyt vakavaa huomiota, romutetaan myös tupakkalain perusteet. Samalla nuorille annetaan kuva, etteivät lain säädökset ole tarkoitettu noudatettaviksi. Kuitenkin lainsäädäntö antaa vankan pohjan muille terveyttä tukeville toimenpiteille.

Myyjän tulisi aina tarvittaessa varmistua nuoren henkilön iästä pyytämällä nuorelta vaikuttavaa henkilöä esittämään henkilöllisyystodistus, erityisesti silloin, kun myyjä ei tunne ostavaa nuorta tai ei ole varma siitä, onko nuori täysi-ikäinen. Siitä huolimatta saatujen tietojen perusteella henkilöllisyystodistusta tai edes nuoren

ikää kysytään erittäin harvoin. Näin ollen pidämme hallituksen esityksessä (82/1998 vp) ehdotettuja toimenpiteitä valvonnan tehostamiseksi riittämättöminä.

Hallituksen esityksen perustavoite ehkäistä alle 18-vuotiaiden tupakkaostot on erittäin merkityksellinen. Kuitenkin vielä kolme vuotta edellisen tupakkalain voimaantulon jälkeen lukuisat selvitykset ovat osoittaneet, ettei myyntikieltoa noudateta riittävästi: lähes jokainen 13—15-vuotiaakin nuori saa ostettua tupakkatuotteita, eikä heiltä kysytä ostotilanteessa ikää tai henkilöllisyystodistusta.

Nykytilanteen ristiriitaisuutta kuvastaa vielä se, että nuoret itse ovat tutkimuksissa ilmaisseet tunkensa tupakkatuotteiden myyntirajoituksille. Nuorten terveystapatutkimuksen mukaan vuonna 1997 yli 80 % 18-vuotiaista ja yli 60 % 16-vuotiaista hyväksyi tupakkatuotteiden myyntikiellon alaikäisille. Hyväksyvien osuus oli vielä suurempi 16-vuotiaita nuoremmissa ikäluokissa.

YKSITYSKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

10 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi 2 momentti siten, että tupakkatuotteiden vähittäismyyntiä saa harjoittaa se, jolle lääninhallitus on myöntänyt tätä koskevan vähittäismyyntiluvan.

Muutos tehostaa ja helpottaa vähittäismyyntin valvontaa, koska sama viranomaisvalvontajärjestelmä sekä alkoholi- että tupakkalakia. Näin lisättäisiin myös tupakkavalvonnasta puuttuvia resursseja. Valvonta voidaan toteuttaa esimerkiksi ostokokein tai muulla riittävän tehokkaalla tavalla.

31 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että 4 momentissa määrätään seuraamukseksi

toistuvasta tupakkatuotteiden myymisestä alle 18-vuotiaille myyntiluvan peruuttaminen korkeintaan kuudeksi kuukaudeksi. Myyntilupa voidaan peruuttaa kuudeksi kuukaudeksi silloin, kun myyjän menettelyä ei voida sen laajuus tai vaikutukset huomioon ottaen pitää vähäisenä. Myyntiluvan peruuttaa lääninhallitus kunnan valvontaviranomaisten ilmoituksesta.

Muutos helpottaa paikallisten valvontaviranomaisten työtä sekä selkeyttää lain säädöksiä.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että Eduskunta hyväksyisi seuraavan lakiehdotuksen:

Laki**toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 13 päivänä elokuuta 1976 toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain (693/1976) 5 §:n 4 momentti ja 16 §,

sellaisena kuin niistä on 5 §:n 4 momentti laissa 765/1994,

muutetaan 2 §:n 5 kohta, 3 §:n 2 kohta, 6 §:n 3 ja 4 momentti, 7 §, 13 §:n 2 momentti, 14, 17 ja 20 §, 21 §:n 2 ja 5 momentti, 7 luvun otsikko, 23 §:n johdantokappale ja 1 kohta, 24 §, 27 §:n 2 momentti, 9 luvun otsikko, 28 §, 31 §:n 3—5 momentti ja 32 §:n 3 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 2 §:n 5 kohta sekä 6 §:n 3 ja 4 momentti laissa 953/1992, 7 § osaksi viimeksi mainitussa laissa, 13 §:n 2 momentti, 31 §:n 3—5 momentti ja 32 §:n 3 momentti mainitussa laissa 765/1994, 14 ja 17 § sekä 20 § osaksi viimeksi mainitussa laissa ja laissa 1148/1994, 21 §:n 2 ja 5 momentti viimeksi mainitussa laissa, 23 §:n johdantokappale laissa 768/1992 ja 27 §:n 2 momentti laissa 1037/1987, sekä

lisätään 10 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 765/1994, uusi 2—4 momentti sekä lakiin uusi 10 a ja 30 a § seuraavasti:

2, 3, 6 ja 7 §
(Kuten HE)

9 luvun otsikko, 28 ja 30 a §
(Kuten HE)

10 §

31 §

Tupakkatuotteiden vähittäismyyntiä saa harjoittaa se, jolle lääninhallitus on myöntänyt tätä koskevan vähittäismyyntiluvan. Tupakkatuotteiden vähittäismyyntilupa voidaan myöntää sille, jolla harkitaan olevan tähän toimintaan tarvittavat edellytykset ja vaadittava luotettavuus.

(3 ja 4 mom. kuten 2 ja 3 mom. HE)

10 a, 13, 14, 17, 20 ja 21 §, 7 luvun otsikko,
23 ja 24 §
(Kuten HE)

27 §

Edellä 1 momentissa tarkoitettua määrärahaa käytetään tupakoinnin ehkäisytyöhön sekä terveyskasvatukseen sekä 7 luvussa tarkoitettuun tutkimus-, seuranta- ja valistustoimintaan sosiaali- ja terveysministeriön vuosittain vahvistaman käyttösuunnitelman mukaisesti. Puolet tästä määrärahasta on käytettävä nuorten tupakointia ehkäisevään ja vähentävään käytännön työhön.

(3 mom. kuten HE)

Joka elinkeinotoiminnassa toistuvasti luovuttaa tupakkatuotteen alle kahdeksantoista vuotta nuoremmalle henkilölle tai rikkoo 11 §:n säännöksiä, menettää tupakkatuotteiden myyntiluvan korkeintaan kuudeksi kuukaudeksi. Myyntilupa voidaan peruuttaa kuudeksi kuukaudeksi silloin, kun myyjän menettelyä ei voida sen laajuus tai vaikutukset huomioon ottaen pitää vähäisenä. Myyntiluvan peruuttaa lääninhallitus kunnan valvontaviranomaisten ilmoituksesta.

Virallinen syyttäjä saa nostaa syytteen 1—3 momentissa säädetystä teosta, lukuun ottamatta suussa käytettävän tupakan myyntiä tai muuta luovutusta elinkeinotoiminnassa, vain sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskuksen ilmoituksesta.

32 §

(3 mom. kuten HE)

(Voimaantulosäännös kuten HE)

Helsingissä 30 päivänä syyskuuta 1998

Timo Ihamäki /kok

Maija Rask /sd

